

intelektualnega življenja. Prav tako pomeni Rozmanov napor bistven prispevek k boljšemu poznavanju prvih dvajsetih let našega stoletja. In to je bil tudi namen izdaje teh virov, ki so komplementarni celi vrsti objav (avtor jih tudi navaja), ki so izšle o tej problematiki na Slovenskem in drugje v zadnjih desetletjih. Prav zato je treba avtorjevo delo ter urednikovo odločitev, da ta napor tudi udejani v publikaciji, pozdraviti in si zaželeli, da bi tudi Tumova korespondenca čimprej izšla. Na tak način se naše zgodovinske počasi, a vendarle, postavlja ob bok razvitejšim evropskim historičnim šolam, ter izpolnjuje dolg, ki smo si ga marsikdaj hoteli izbrisati iz spomina.

Boris Gombač

Viri za nacionalizacijo industrijskih podjetij v Sloveniji po 2. svetovni vojni (uredil dr. France M. Dolinar), Viri št. 5, Arhivsko društvo Slovenije, 1992

V seriji objav virov, ki jo izdaja Arhivsko društvo Slovenije, je doslej izšlo nekaj tehničnih publikacij z dragocenim gradivom za proučevanje nekaterih pomembnih vprašanj slovenske zgodovine. Najnovejši objavi pa spremenjene družbene razmere v slovenski državi dajejo poleg zgodovinske tudi veliko vrednost »za dnevno rabo«. Vprašanja nacionalizacije po 2. svetovni vojni, ki so bila še malo več kot dve leti nazaj zgolj akademska, so v luči denacionalizacije procesov čez noč postala še kako aktualna. Viri za nacionalizacijo industrijskih podjetij so postali svojevrsten »Bedeker« razlaščenec in prav simpatično jih je bilo opazovati v rokah udeležencev njihovih shodov.

Ta korak od žal pogoste »zapršenosti« tovrstnih publikacij pa nikakor ne zmanjšuje siceršnje »pogoste« zgodovinske vrednosti Virov št. 5. Avtorjev publikacije nedvomno ni vodilo hlastanje po izkoriščanju ugodne družbene klime ter po cenem nabiranju najrazličnejših točk, pač pa želja predstaviti arhivsko gradivo, »na podlagi katerega bo mogoče trezno in strokovno poglobljeno rekonstruirati proces nacionalizacije, analizirati njegove prvine ter vse njegove posledice«, kot zapišejo v svojem predgovoru.

Publikacija je plod dela treh avtorjev: dr. Jožeta Prinčiča, Maruše Zagradnik in Marjana Zupančiča. Znanstveni sodelavec ljubljanskega Inštituta za novejšo zgodovino Prinčič v uvodnem poglavju najprej predstavlja poglobljene značilnosti prve in druge nacionalizacije industrijskih podjetij na ozemlju FLR Jugoslavije in to, kot naglaša, s

posebnim poudarkom na LR Sloveniji. Analizira predvsem ideološki in pravni okvir nacionalizacije na ozemlju LR Slovenije v letih 1946-1952. Po tem uvodu objavlja 95 dokumentov iz obdobja od junija 1945 do novembra 1958.

V drugem delu Virov št. 5 arhivistka Pokrajinskega arhiva v Kopru Maruša Zagradnik najprej predstavlja potek nacionalizacije industrijskih podjetij v Slovenskem primorju in Slovenski Istri, ki je tudi zaradi posebnega zgodovinskega razvoja in vprašanj razmejitve med Italijo ter Jugoslavijo potekal na poseben način in to z velikim časovnim zaostankom. Nato pa objavlja 37 dokumentov o tem vprašanju, in sicer na tistem delu Primorske, ki je bila z mirovno pogodbo leta 1947 priključena Jugoslaviji. Dokumenti v tem poglavju so iz obdobja od novembra 1945 do septembra 1954. Posebej je objavljeno še 20 dokumentov s primorskega ozemlja, ki je bilo priključeno Jugoslaviji z Londonskim sporazumom iz leta 1954. Ti zajemajo obdobje od julija 1950 do februarja 1983, tako daleč v novejši čas pa segajo, kot že rečeno, predvsem zaradi meddržavnih sporazumov Jugoslavije in Italije.

V tretjem delu samostojni svetovalec Ministrstva za kulturo Marjan Zupančič analizira problematiko arhivskega gradiva o nacionalizaciji industrijskih podjetij v Sloveniji, predvsem vzroke, zakaj je del tega gradiva še vedno neurejen in nedostopen. Predstavlja tudi arhivske ustanove in fonde, v katerih hranijo omenjeno gradivo.

Kot se lahko poučimo v že omenjenem pregovoru, objavljajo avtorji v publikaciji predvsem zapisnike, navodila in poročila organov političnih in upravnih oblasti različnih stopenj, zakonske predpise in izvršilne uredbe, sezname in ocene nacionaliziranih podjetij. Predstavljeni in znanstveno obdelani so predvsem viri za nacionalizacijo zasebnih industrijskih podjetij. Znotraj omenjenih treh delov so urejeni kronološko, iz njih so izpuščeni morebitni deli, ki se ne nanašajo na nacionalizacijo industrijskih podjetij. Vsi publicirani dokumenti so navedeni v kazalu, delo pa je opremljeno tudi z bogatim kazalom gospodarskih podjetij, ki mu znatno povečuje uporabnost.

Ob tej vsebinsko tako bogati in tako aktualni publikaciji, ki jo je uredil dr. France M. Dolinar, si vsi lahko želimo le, da bi se kje našel prepotrebni denar za natis nadaljnjih zvezkov s predstavitev gradiva za ostale nacionalizacije trgovin, obrti, zemljiške posesti in podobnega. Šele tako zaokroženi viri bi nam prikazali celovito sliko uničenja neke svetovno uveljavljene oblike gospodarstva, katerega posledice za nadaljnji razvoj večine državljanov Slovenije dandanes bridko občuti na lastni koži.

Andrej Vovko